

# 4

## De pastorale eenheid in het Bisdom Antwerpen

*Tweede herwerkte uitgave*





---

# De pastorale eenheid in het Bisdom Antwerpen

*Tweede herwerkte uitgave*

---

Antwerpen, 2 september 2019

**+ Johan Bonny**

Bisschop van Antwerpen

De leden van de bisschopsraad van het Bisdom Antwerpen



---

# Inhoudstafel

---

<b>1.</b>	<b>De pastorale eenheid: tweede herwerkte uitgave</b>	<b>3</b>
<b>2.</b>	<b>Meer dan een eenvoudig voorbeeld</b>	<b>5</b>
	<i>a. Omvang en verbinding</i>	
	<i>b. Ondersteuning en verbeelding</i>	
	<i>c. Medewerkers</i>	
	<i>d. Materiële en financiële middelen</i>	
<b>3.</b>	<b>Wat is een pastorale eenheid?</b>	<b>8</b>
<b>4.</b>	<b>Opdracht van de pastorale eenheid</b>	<b>10</b>
	<i>a. Gemeenschapsopbouw</i>	
	<i>b. Verkondiging en catechese</i>	
	<i>c. Liturgie en gebed</i>	
	<i>d. Diaconie en solidariteit</i>	
<b>5.</b>	<b>De opbouw van een pastorale eenheid</b>	<b>17</b>
	<i>a. Het team van de pastorale eenheid</i>	
	<i>b. Het secretariaat van de pastorale eenheid</i>	
	<i>c. De zondagskerk van de pastorale eenheid</i>	
<b>6.</b>	<b>Pastorale eenheid en thematische werkgroepen</b>	<b>21</b>
<b>7.</b>	<b>Pastorale eenheid en plaatselijke kerngroepen</b>	<b>22</b>
	<i>a. Wisselwerking</i>	
	<i>b. Bijdrage van de kerngroepen aan de pastorale eenheid</i>	
	<i>c. Bijdrage van de pastorale eenheid aan de kerngroepen</i>	
<b>8.</b>	<b>Ondersteuning door de diocesane diensten</b>	<b>25</b>
<b>9.</b>	<b>Financieel en materieel beheer in de pastorale eenheid</b>	<b>26</b>
<b>10.</b>	<b>Een open verhaal</b>	<b>29</b>

---

---

# I. De pastorale eenheid: tweede herwerkte uitgave

---

Op 2 februari 2014 publiceerden wij een eerste beleidstekst over ‘De pastorale eenheid in het bisdom Antwerpen’.<sup>1</sup> Deze beleidstekst kwam er in uitvoering van de diocesane visietekst ‘Een houtskoolvuur met vis erop en brood’ uit 2012.<sup>2</sup> De voorbije vijf jaar is hard gewerkt aan de hand van deze beleidstekst. Op alle niveaus trouwens: op het niveau van het diocesaan beleid, van de drie vicariaten (het vicariaat Antwerpen, het vicariaat Kempen, en het vicariaat diocesane diensten), van de teams van de pastorale eenheden en de werkgroepen, alsook van de plaatselijke parochies en geloofskernen. We willen deze tweede herwerkte uitgave dan ook beginnen met een oprecht woord van dank aan al wie in de voorbije vijf jaar aan de oprichting en uitbouw van onze pastorale eenheden hebben meegewerkt.

We besloten de inleiding van de eerste uitgave met deze paragraaf: ‘Grote uitdagingen kun je niet in één tekst of plan samenvatten. Zo realistisch moeten we zijn, ook in de Kerk. Deze tekst zal dus niet het laatste document zijn over de pastorale eenheid. Samen zitten we in een veranderings- en leerproces. Met meer ervaring zullen we een duidelijker beeld krijgen van zowel de kansen als de risico’s die zich aandienen. We willen de beleidslijn van ons bisdom stapsgewijze toelichten en in praktijk brengen. Na deze tekst zullen nog andere documenten volgen. Daarom draagt deze tekst over de pastorale eenheid het bescheiden volgnummer ‘Deel I’.<sup>3</sup>

Het is zover. Voor u ligt de tweede herwerkte uitgave van onze beleidstekst over de pastorale eenheid. Het is inderdaad niet zomaar een herdruk van de eerste uitgave. Op vele punten is de tekst herwerkt: aangevuld of ingekort, verduidelijkt of vereenvoudigd. Waarom? Omdat we bijgeleerd hebben. Gelukkig maar! We hebben inderdaad een beter zicht gekregen op zowel de kansen als de risico’s die zich aandienen, op de ingewikkeldheid van bepaalde veranderingsprocessen, op de wederkerigheid van eenheid in verscheidenheid, op de aflossing van generaties in onze kerkgemeenschap, en niet in het minst op de uitdagingen van een missionaire pastoraal. Al doende hebben we vele reacties en overwegingen ontvangen, soms heel gelukkige, soms heel pijnlijke. We hebben ze in deze tweede herwerkte uitgave meegenomen.

Elke pastorale eenheid is een apart verhaal. Niet alleen liggen de kaarten overal anders, ook de spelers rond de tafel verschillen van elkaar. Al is er een algemeen kader en zijn er algemene regels, toch legt elke pastorale eenheid een eigen weg af. Niet alleen bij de oprichting, maar ook bij de verdere uitbouw en werking ervan. Ook dat hebben we geleerd: om met deze verscheidenheid rekening te houden. Van de voorziene 28 pastorale eenheden zullen er 25 in werking zijn tegen 1 september 2019. De overblijvende 3 pastorale eenheden zullen in de komende tijd volgen. De medewerkers van het vicariaat Antwerpen en het vicariaat Kempen zullen deze ontwikkeling verder begeleiden en ondersteunen.

---

<sup>1</sup> Johan BONNY, bisschop van Antwerpen, en de leden van de bisschopsraad van het bisdom Antwerpen, *De pastorale eenheid in het bisdom Antwerpen*, 2014.

<sup>2</sup> Johan BONNY, bisschop van Antwerpen, ‘Een houtskoolvuur met vis erop en brood’, *Visietekst van en voor het bisdom Antwerpen*, 2012.

<sup>3</sup> *De pastorale eenheid in het bisdom Antwerpen*, 2014, p. 3.

---

Deze tweede herwerkte uitgave over de pastorale eenheid vervolledigt en vervangt de eerste uitgave. We volgen in grote lijnen de opbouw van de eerste uitgave en werken die verder uit. Bepaalde uitbreidingen hebben te maken met principiële keuzes, andere met praktische regels. Tegelijk plaatsen we de pastorale eenheid in een breder missionair perspectief. Werken aan een pastorale eenheid is immers meer dan werken aan instellingen of structuren. Het is eerst en vooral werken aan de zending van de kerkgemeenschap en aan een missionaire pastoraal. Onze opdracht en onze inspiratie komen uit het Evangelie. *‘Trek heel de wereld door om aan elk schepsel de goede boodschap te verkondigen’*, zegt de Verrezen Heer (Mc 16,15).

---

---

## 2. Meer dan een eenvoudig voorbeeld

---

In onze eerste uitgave over de pastorale eenheid staat een fictief voorbeeld: Hulshoven. Het is een eenvoudig voorbeeld van een fusiegemeente met vier dorpskernen, evenveel parochiekerken en enkele geloofskernen (zes scholen, twee woonzorgcentra en een klooster). Het voorbeeld helpt om te begrijpen hoe we kijken naar de oprichting en de werking van een pastorale eenheid. Tegelijk weten we hoeveel complexer de pastorale realiteit wel is, zowel in het vicariaat Antwerpen als in het vicariaat Kempen. De uitdaging is groter dan een eenvoudig voorbeeld kan weergeven. We zetten enkele vaststellingen op een rij.

### a. Omvang en verbinding

Meerdere pastorale eenheden zijn groter dan een fusiegemeente of een vroegere federatie van parochies. Op een totaal van 28 pastorale eenheden zijn er 7 in het vicariaat Kempen en 4 in het vicariaat Antwerpen die twee of meer vroegere federaties van parochies omvatten. Het netwerk dat zij vormen is ruimer en ingewikkelder dan eerst gedacht. Dat heeft gevolgen voor onder meer de samenstelling van het team van de pastorale eenheid, de benoeming van pastorale medewerkers, de keuze van zondagskerken en de verbinding tussen diverse geloofskernen. Enkele pastorale eenheden liggen bovendien op meer dan één gemeente. Dat schept bijkomende uitdagingen voor de organisatorische en administratieve afstemming met de burgerlijke overheid.

Pastorale eenheden waarin vroegere federaties actief waren, komen sneller op gang dan pastorale eenheden waarin de samenwerking nog bijna moet beginnen. Voortbouwen op een bestaand netwerk is eenvoudiger dan van onderaan te beginnen. Soms is een gedeelte van de nieuwe pastorale eenheid al gewoon om samen te werken, terwijl een ander gedeelte dat nog niet is. Veel hangt ook af van de ingesteldheid van de plaatselijke pastorale medewerkers. Dat alles vraagt extra voorbereiding en begeleiding. Gelukkig kunnen we rekenen op een ruime ploeg vrijwillige of professionele medewerkers om deze processen te begeleiden.

Een pastorale eenheid bestaat niet enkel uit een aantal parochies. Ze omvat ook tal van andere kernen van christelijk leven en engagement, die we in deze tekst onder de naam 'geloofskernen' samenbrengen. Scholen, jeugdbewegingen, woonzorgcentra, ziekenhuizen, sociale of diaconale initiatieven: zij behoren tot het brede weefsel van de christelijke gemeenschap. Velen zijn er bezig met vragen betreffende hun christelijke inspiratie of kerkelijke verbinding, vaak vanuit verschillende beweegredenen en invalshoeken. Wat blijkt in de meeste pastorale eenheden? Dat de brug met bepaalde geloofskernen vlug gebouwd is, terwijl die met andere geloofskernen nog veel wederzijds overleg en afstemming zal vragen. Omdat de Kerk een familie is van broers en zussen in Jezus Christus, geloven we in de meerwaarde van samenwerking. Daarom blijven we ook zoeken naar wegen van verbinding, al is daarvoor extra tijd en creativiteit nodig.

Onze kerkgemeenschap wordt steeds meer internationaal. Deze internationalisering heeft zowel betrekking op de gelovigen als op het pastorale kader. Enerzijds komen steeds meer katho-

---

lieke gelovigen van buitenlandse oorsprong in ons bisdom werken of wonen, zowel in het vicariaat Antwerpen als in het vicariaat Kempen. Zij versterken de plaatselijke geloofsgemeenschap en vragen tegelijk om pastorale aandacht. Anderzijds zijn in de laatste jaren een twintigtal priesters van buitenlandse oorsprong in ons bisdom komen werken. Zij versterken het plaatselijke pastorale kader en ondersteunen het team van de pastorale eenheid. De volwaardige integratie van deze gelovigen en medewerkers in onze kerkgemeenschap is geen bijzaak meer, maar een opdracht die voorrang verdient. Gastvrijheid is een nieuw criterium van katholiciteit geworden.

## b. Ondersteuning en verbeelding

Een pastorale eenheid heeft een dubbele opdracht: om zowel het bestaande kerkelijke leven te ondersteunen als nieuwe missionaire projecten mogelijk te maken. De balans tussen deze beide opdrachten verschilt erg van de ene regio tot de andere. In bepaalde regio's steunt de pastorale eenheid op een levendig pastoraal netwerk: daar overweegt vooralsnog de opdracht tot coördinatie of begeleiding. Alhoewel, ook daar is ongetwijfeld vernieuwing nodig en mogelijk. In andere regio's is het bestaande pastorale netwerk zo dun of vaag geworden, dat de pastorale eenheid het best meteen kan inzetten op nieuwe initiatieven van evangelisatie of christelijke gemeenschapsvorming. Dat laatste geldt bijvoorbeeld voor de brede rand van Antwerpen, waar een volledig andere bevolking is komen wonen en de verkondiging van het Evangelie opnieuw moet beginnen.

Een pastorale eenheid gaat meestal uit van het bestaande pastorale aanbod. Wat zijn wij hier gewoon? Wie zet zich hier voor iets in, vaak al vele jaren? Welke troeven liggen hier op tafel? Wat kunnen wij aanbieden, op welke plaatsen en met welke medewerkers? Dat is uiteraard een belangrijke opdracht voor de pastorale eenheid: de nodige ondersteuning bieden opdat het bestaande aanbod kan doorgaan. Echter, onze pastorale opdracht is zoveel groter dan het behoud van wat bestaat! Hoezeer beantwoordt ons aanbod aan de vraag van (mogelijk nieuwe) christenen? Hoeveel pastorale noden blijven onbeantwoord of kansen onbenut? En vooral: zijn wij hier wel gist in het deeg? Een pastorale eenheid moet verder kijken dan de voortzetting van het bestaande aanbod met de vertrouwde medewerkers. Nergens kunnen we nog volstaan met *'hier hebben wij het altijd zo gedaan'*. Eenmaal de eerste opdrachten van netwerking en ondersteuning bekeken, mogen en moeten andere vragen naar boven komen. Vragen die te maken hebben met de missionaire opdracht van de Kerk. Stel dat Jezus vandaag langs kwam, wie zou Hij aanspreken om met Hem samen te werken? Naar wie zou Hij ons sturen? Met wie zou Hij aan tafel gaan? Welk verschil zou Hij met ons willen neerzetten? Welke vreugde zou Hij met ons willen delen? Kortom: een pastorale eenheid vraagt ook en vooral om evangelische verbeelding.

## c. Medewerkers

Aan elke pastorale eenheid zijn een aantal pastorale medewerkers verbonden. Het totale kader van deze pastorale medewerkers kan heel verschillend zijn. Priesters, diakens en pastorale werk(st)ers: niemand zit nog in een klassieke rol van *één op één*: één verantwoordelijke voor één gemeenschap, één bedienaar voor één kerkgebouw. Wie zo'n *'één op één'* opdracht vasthoudt of nastreeft, bewijst de kerkgemeenschap geen goede dienst meer. Wel moet iedere medewerker kunnen uitgaan van een klare taakomschrijving: wie doet wat, voor wie en op welke plaats. Allen moeten bovendien kunnen werken volgens de eigenheid van hun kerkelijke zending. Ook menselijke factoren spelen daarin mee: de leeftijd of gezondheid van een medewerker, de bekwaamheid om leiding



te geven in een groter verband, de afkomst uit binnen- of buitenland, de mobiliteit of een mogelijke (her)benoeming buiten de eigen woonplaats. Bij de oprichting en verdere uitbouw van een pastorale eenheid vraagt de samenstelling van het pastorale kader doorgaans meer overleg en afspraken dan eerst gedacht.

Een pastorale eenheid is meer dan een administratief of organisatorisch verband. Het is een levende gemeenschap, getekend door alles wat in een gemeenschap kan voorvallen. Eenmaal opgericht, kan een nieuwe pastorale eenheid een tijdlang vlot functioneren, enkele kinderziekten erbij genomen. Soms kan een pastorale eenheid na enige tijd in een kortstondige of langdurige crisis terechtkomen, bijvoorbeeld wanneer een teamlid van de pastorale eenheid zijn taak niet kan voortzetten, wanneer een pastorale medewerker verhuist of een andere taak aanvaardt, wanneer de relatie met bepaalde kerkbesturen of parochiale organisaties niet wil lukken of wanneer enkele sterke tegenspelers weerstand blijven bieden. Kortom: niet alleen de oprichting van een pastorale eenheid vraagt ondersteuning, maar meestal ook de voortzetting en verdere uitbouw ervan. Gelukkig kunnen we daarvoor rekenen op de inzet van diverse verantwoordelijken en begeleiders.

#### **d. Materiële en financiële middelen**

Zoals de naam het zegt, is een 'pastorale eenheid' verantwoordelijk voor de ondersteuning en de coördinatie van de pastorale werking in een regio. Daarvoor moet de pastorale eenheid kunnen rekenen op de nodige materiële en financiële middelen. Dit loopt niet altijd even vlot, minder door gebrek aan middelen dan door gebrek aan samenwerking of aan solidariteit. Hoe groter een pastorale eenheid, hoe meer parochies, kerkfabrieken en geloofskernen betrokken partij zijn, elk met de middelen waarover zij beschikken. Voor kerkelijke initiatieven die ruimer gaan dan een cirkel rond de eigen kerktoren, moet het team van de pastorale eenheid op hun gemeenschappelijke inbreng en medewerking kunnen rekenen. Hoe kan men de middelen die de kerkgemeenschap in het verleden heeft opgebouwd het best gebruiken voor haar missionaire zending en haar caritatieve opdracht vandaag? In vele pastorale eenheden klinkt deze vraag steeds sterker en duidelijker.

Kortom: met een eenvoudig voorbeeld komen we er niet. Wie nader toekijkt, ziet ingewikkelde vragen en uitdagingen op zich afkomen. De ervaring van vijf jaar werken met pastorale eenheden heeft ons wijzer gemaakt. Niet minder beslist, wel integendeel. We zitten in een leerproces.

---

### 3. Wat is een pastorale eenheid?

---

Onder een ‘pastorale eenheid’ verstaan we *‘een kerkelijk verband van christelijke gemeenschappen dat binnen een bisdom duurzaam is opgericht op een territorium dat meerdere parochies en andere geloofskernen omvat. Aan allen die het wensen, biedt de pastorale eenheid alles wat nodig is om te groeien als christen en om deel te nemen aan het christelijke gemeenschapsleven. Binnen de pastorale eenheid worden de schotten tussen de parochies en andere geloofskernen zoveel mogelijk opgeheven, met het oog op een samenhangend pastoraal beleid. In de pastorale eenheid is er een leidinggevend team, dat borg staat voor een gemeenschappelijke pastorale visie en aanpak’.*

Bij elk onderdeel van deze beschrijving past een verduidelijking:

- *‘een kerkelijk verband van christelijke gemeenschappen’*: een pastorale eenheid is een lokaal verband van parochies en andere geloofskernen die met elkaar verbonden zijn in de geloofstraditie en de gemeenschapsordering van de katholieke Kerk; onder ‘andere geloofskernen’ verstaan we plaatsen van christelijk leven of dienstverlening die geen parochie zijn (zoals een school, ziekenhuis, WZC, een abdij,...);
  - *‘binnen een bisdom duurzaam is opgericht’*: een pastorale eenheid wordt officieel opgericht door de bisschop nadat alle stappen in de procedure zijn doorlopen; de oprichting is ‘duurzaam’ omdat een pastorale eenheid deel uitmaakt van de diocesane indeling, meer bepaald op het gebied van personeelsbeleid en patrimoniumbeheer;
  - *‘op een territorium dat meerdere parochies omvat’*: een pastorale eenheid is verbonden met een duidelijk omschreven territorium dat groter is dan de klassieke dorps- of wijkparochie en rekening houdt met de huidige burgerlijke omschrijving van steden en gemeenten; het ‘juridische territorium’ van de huidige parochies blijft bestaan, maar wordt opgenomen in het ‘pastorale territorium’ van de pastorale eenheid;
  - *‘aan allen die het wensen, biedt de pastorale eenheid alles wat nodig is’*: de pastorale eenheid zet de zending voort van de parochies om ter plaatse ‘alles’ voor ‘allen’ te zijn, dit wil zeggen: om een volwaardig pastoraal pakket aan te bieden, afgestemd op al wie erom vragen of ervoor in aanmerking komen; in het hart van de pastorale eenheid staat dus een dubbele zorg: de zorg voor de volledigheid van het pastorale aanbod en de zorg dat niemand door de kerkgemeenschap over het hoofd gezien wordt;
  - *‘binnen de pastorale eenheid worden de schotten .... zoveel mogelijk opgeheven, met het oog op een samenhangend pastoraal beleid’*: aan alle medewerkers vragen we om over het muurtje van het eigen territorium, de eigen beweging of het eigen huis te kijken en de handen in elkaar te slaan; voor parochies betekent deze keuze dat ze hun lokale verankering overstijgen en zich invoegen in het gezamenlijke beleid en de gezamenlijke werking van de pastorale eenheid;
  - *‘een leidinggevend team, dat borg staat voor een gemeenschappelijke pastorale visie en aanpak’*: de teamleden ontvangen van de bisschop een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de werking van de pastorale eenheid; ze handelen in een geest van onderlinge solidariteit, verbonden in geloof en liefde, en steeds vanuit een gedeelde zorg voor het geheel; samen zijn zij verantwoordelijk voor de werking van de pastorale eenheid, zowel tegenover de gelovigen als tegenover de bisschop.
-

Deze definitie schetst een algemeen kader. Ze verduidelijkt wat een pastorale eenheid is en welke beleidslijnen we volgen. De praktische invulling ervan kan variëren volgens de mogelijkheden en grenzen van elke situatie afzonderlijk.

---

## 4. Opdracht van de pastorale eenheid

---

Van oudsher ontvouwt de Kerk de zending die zij van Jezus Christus heeft ontvangen in drie domeinen: (1) verkondiging en catechese, (2) liturgie en gebed en (3) diaconie en solidariteit. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft bovendien benadrukt hoezeer deze drie domeinen behoren tot de verantwoordelijkheid van iedere christen en van iedere christelijke gemeenschap. In de visietekst van ons bisdom *‘Een houtskoolvuur met vis erop en brood’* komen deze drie domeinen uitvoerig ter sprake. Je vindt er een aantal beleidsopties en een werkp pad voor elk van deze domeinen.

### a. Gemeenschapsopbouw

Christenen zijn gemeenschapsmensen. Alleen samen kunnen zij in de navolging van Jezus staan, met en voor elkaar. Te gemakkelijk wordt gezegd dat geloven een privéaangelegenheid is. Uiteraard is geloven een persoonlijke gave en opdracht waarin iedere gelovige een unieke weg aflegt. Bovendien kan niemand zijn of haar geloof aan een ander opleggen, of dat van een ander ontnemen. Godsdienst en gewetensvrijheid horen bij elkaar. Tegelijk gaan christenen op zoek naar andere christenen. Ze geloven dat Jezus hen met elkaar verbindt: als ranken aan eenzelfde wijnstok, als ledematen van eenzelfde lichaam, als broers en zussen van eenzelfde familie. Samen zijn ze geroepen, als kerkgemeenschap, om handen en voeten te geven aan de Blijde Boodschap. Enkel samen kunnen zij een voorafbeelding vormen van de nieuwe mensheid die God voor ogen staat. In een super geïndividualiseerde cultuur als de onze is dat geen eenvoudige opdracht.

De Kerk heeft zich in de loop der tijden sterk ingezet voor de gemeenschapsopbouw op het lokale niveau. De kaart van onze dorpen en de kaart van onze parochies valt ongeveer samen. De parochie maakte het dorp en het dorp maakte de parochie. Zo ook in de stad: een nieuwe wijk werd een nieuwe parochie, en omgekeerd. Die lokale verankering heeft grote voordelen. Ze komt het plaatselijke gemeenschapsleven in al zijn aspecten ten goede. In hun eigen parochiekerk voelen gelovigen zich thuis. Daar weten zij zich niet enkel een ‘gelovige’ maar ook een ‘parochiaan’. Ondertussen is onze samenleving grondig veranderd. Slechts een beperkt deel van ons sociaal leven is nog verbonden met het dorp of de wijk. Vele dorpen maken sinds decennia deel uit van een fusiegemeente. Niet het dorp maar de fusiegemeente of de regio biedt alles wat we nodig hebben: cultuur, onderwijs, ziekenzorg, winkelcentra, banken, sport, vervoer, ontspanning. Hoe kan de Kerk deze ontwikkeling volgen? Wie vandaag ‘christen’ is, voelt zich minder dan vroeger een ‘parochiaan’. Gemeenschappen van enkel plaatselijke ‘parochianen’ hebben amper toekomst. Zeker voor zoekende gelovigen, jongeren of gezinnen overweegt de kwaliteit van een ontmoeting op de afstand om er te geraken. Hoe kunnen wij mensen samenbrengen op de huidige schaal van het sociale leven? Hoe kunnen christelijke gemeenschappen een actieve rol spelen in het sociale leven waar het zich vandaag afspeelt? Dat zijn vragen voor het team van de pastorale eenheid en zijn medewerkers.

Belangrijker dan de vraag naar de schaal is de vraag naar de inhoud van onze gemeenschapsopbouw. Welk soort kerkgemeenschap willen wij zijn?<sup>4</sup> Welk soort verschil wil onze kerkge-

---

4 Cf. onder meer: James MALLON, *Als God renoveert. De parochie van onderhoud naar bloei*, Halewijn-Adveniat, 2018.

meenschap neerzetten in de samenleving? Op dat punt is het verhaal van de ontmoeting van Jezus met de leerlingen van Emmaüs bijzonder betekenisvol (Lc 24, 13-35). Welk soort Kerk komt uit dat verhaal naar voren? **Een: een Kerk die luistert.** Al stappende luistert Jezus naar wat de twee leerlingen onder elkaar vertellen, hun onzekerheid en ontgoocheling, en daarop speelt Hij in. Eerst luistert Hij, dan pas spreekt Hij. Hoeveel tijd hebben de Kerk en haar medewerkers om naar mensen te luisteren, lang en aandachtig? Wat horen wij en wat ontgaat ons? **Twee: een Kerk die verwelkomt.** Jezus laat zich uitnodigen door beide leerlingen, Hij gaat bij hen binnen en zit met hen aan tafel. Wie is hier gast en wie gastheer? Tijdens de maaltijd keren de rollen om. Hoe velen hebben niet de indruk dat ze niet echt (meer) welkom zijn in de Kerk? Wie zijn de verdwaalde schapen van onze kudde? Hoe hartelijk ontvangen wij mensen in onze gemeenschap of in onze kerkdiensten? Met gastvrijheid heeft de Kerk alles te winnen, om te beginnen het Evangelie! **Drie: een Kerk die vergezelt en begeleidt.** Geloven is geen kant en klaar product. De leerlingen van Emmaüs ontmoeten Jezus letterlijk gaandeweg. Christenen leggen zoals alle mensen een levensweg af, met tijden van vooruitgang en van stilstand, met ervaringen die het geloof sterken en andere die het geloof beproeven. Hoe kan de Kerk kansen scheppen voor groei en verdieping in het leven van mensen vandaag? **Vier: een Kerk die verder gaat.** De Verrezen Heer blijft niet in of rond Jeruzalem hangen. Hij houdt geen zitdagen. Hij gaat naar zijn leerlingen waar zij zich bevinden. Ook de apostelen hebben geen vaste zetels. Ze brengen het Evangelie naar steeds nieuwe steden en bevolkingsgroepen. Het vreemde en ongekende trekt hen aan. Paus Franciscus spreekt vaak over onze zending naar de periferie van de samenleving en van het menselijke leven. Tot welke periferie zijn wij gezonden?

Uiteraard overstijgen deze vragen de reikwijdte van een pastorale eenheid. Ze gaan over de pastorale opdracht van heel ons bisdom en van heel de Kerk. Toch moeten ze het team van een pastorale eenheid tot nadenken stemmen. Alle deelopdrachten hebben immers met de opbouw van een christelijke gemeenschap te maken. Het behoort tot de taak van de leider van het team om het gemeenschapsleven in goede banen te leiden, om bestaande gemeenschappen te ondersteunen en nieuwe gemeenschappen een kans te geven. Op veiligheid en voorzichtigheid spelen is niet langer voldoende. Een leider moet ook verbeelding hebben en risico durven nemen.

## b. Verkondiging en catechese

Alles in de Kerk gaat over de Blijde Boodschap van Jezus Christus. Jezus riep zijn leerlingen en zond ze uit om de Blijde Boodschap te verkondigen en om mensen tot zijn leerlingen te maken. Deze opdracht is ons toevertrouwd: een opdracht tot verkondiging. We mogen haar niet onderschatten. Tegelijk komen wij als christenen nooit weg uit *'de leerschool van het Evangelie'*. Hoeveel wij ook kunnen of willen verkondigen, we hebben eerst nog alles van en over Jezus te leren. Dat is een opdracht tot catechese. Terwijl verkondiging zich richt tot wie nog niet of niet meer voor Jezus kiezen, is catechese bedoeld voor wie zijn relatie met Jezus wil verdiepen of verbreden. Hierover lees je meer in een brochure van de Belgische bisschoppen: *Volwassen worden in geloof. Catechese in het leven van de Kerk.*<sup>5</sup>

Hoewel onze westerse samenleving overal sporen draagt van christelijke cultuur, hebben vele hedendaagse mensen afstand genomen van het christelijk geloof. Ze leven in een grotendeels christelijk cultureel kader, zonder nog de snaar van het christelijk geloof in hun hart te voelen trillen. Ook tijdgenoten die zijn opgegroeid met een kerkelijk referentiekader zijn vaak vervreemd ge-

<sup>5</sup> De Bisschoppen van België, *Volwassen worden in geloof. Catechese in het leven van de Kerk*, Licap, 2006.

raakt van de Blijde Boodschap. Het is een opdracht van de pastorale eenheid om mensen uit alle mogelijke achtergronden opnieuw te laten kennismaken met Jezus, met wie Hij is en wat Hij voor ons kan betekenen.

Een goede gelegenheid daartoe dient zich aan wanneer kandidaten zich melden voor het doopsel, het vormsel, de eerste communie of het huwelijk. Deze sacramenten zijn betekenisvolle stappen in het verloop van een christelijk levenstraject. Het zijn unieke kansen voor catechese, juist omdat deze personen willen inzetten op hun relatie met Jezus en de Kerk. In het verleden hebben wij deze kansen teveel verwaarloosd. We gingen ervan uit dat een christelijk leven in onze westerse cultuur vanzelf loopt en dat gelovigen zelf wel aan hun geloofsgroei werken. Dat is vandaag niet meer het geval. Mensen maken de keuze voor een sacrament vaak intuïtief, zonder de nodige geloofskennis of geloofsgroei. Meer dan vroeger hebben zij nood aan een passende catechese. Het team van de pastorale eenheid heeft als opdracht om te werken aan een volwaardig catechetisch aanbod, verspreid over alle plaatselijke geloofskernen. Ook zal het team van de pastorale eenheid erop toezien dat men de (inter)diocesane beleidslijnen over de voorbereiding tot de sacramenten nauwgezet volgt en uitvoert.

Hoe kunnen mensen opnieuw kennismaken met Jezus en het Evangelie? Het is een beslissende vraag voor de toekomst van onze christelijke geloofsgemeenschap. De kloof wordt steeds groter tussen wat mensen weten op professioneel en op religieus vlak. Terecht spreekt men over een collectieve ontbossing van onze religieuze kennis en vaardigheid. Ook dat is een opdracht voor het team van de pastorale eenheid: maken dat volwassen gelovigen opnieuw kunnen kennismaken met Jezus en het Evangelie. Daartoe hebben ze vele mogelijkheden. Ze kunnen geloofwaardige christenen uitnodigen om te getuigen over hoe zij met Jezus en de kerkgemeenschap omgaan. Ze kunnen een aantal werkbeurten rond de Bijbel organiseren, opdat gelovigen opnieuw in de Bijbel gaan lezen. Ook kunnen ze inzetten op vormingstrajecten voor heel het gezin, bijvoorbeeld bij de voorbereiding op het doopsel, de eerste communie of het vormsel. Deze verbinding met de sacramenten is heel dankbaar: ze brengt het leven, het gezin, de catechese en de liturgie dichter bij elkaar.

Uiteraard bestaan ook buiten de voorbereiding op de sacramenten tal van mogelijkheden om de Blijde Boodschap te verkondigen. In elke ontmoeting of bijeenkomst schuilen kansen om het Evangelie ter sprake te brengen. Steeds meer zoeken mensen naar ondersteuning voor hun gebed of hun geloofsleven op sociale media, via websites of via apps. Ook biedt de ontsluiting van ons cultureel patrimonium onverwachte mogelijkheden tot christelijke duiding. Muziek van Bach, schilderijen van Rubens, glasramen in kerken of kathedralen: alle getuigen ze van het Bijbelse verhaal en van het christelijk geloof. In hun ontsluiting liggen voor de pastorale eenheid kansen tot creativiteit en verbinding.

Gelovigen leggen een persoonlijke weg af: een weg van verdieping en verbreding, met hoogtes en laagtes, met tijden van afstand en terugkeer. Die weg loopt niet vanzelf. Het is geen roltrap of wandeltapijt. De navolging van Jezus vraagt om begeleiding en ondersteuning. Ook daartoe dient de catechese. Ze helpt ons verder in de kennis van wie God is, van wie wij zijn en van hoe wij op Gods verlangens kunnen inspelen.

Veel van onze tijdgenoten zijn ‘zoekers’ geworden: ‘zinzoekers’ of ‘godzoekers’. Ook zij leggen een weg af. Ze zeggen niet helemaal ‘ja’ en ook niet helemaal ‘neen’ aan God. Ze weten het

eigenlijk niet goed en houden daarom liever afstand. Toch blijven zij zoeken en vragen, minstens in bepaalde perioden van het leven. Waar of hoe vinden deze ‘zoekers’ een gids langs de weg? Een pastorale eenheid kan initiatieven opzetten waar zulke ‘zoekers’ nieuwe inspiratie kunnen vinden door lectuur, uitwisseling of bezinning. Overigens lopen in de kerkgemeenschap vele en verschillende routes voor ‘zinzoekers’ of ‘godzoekers’. Ze kunnen aansluiten bij diverse projecten of engagementen. Deze diversiteit is een rijkdom. Naast het team van de pastorale eenheid, kunnen ook medewerkers van vicariale en diocesane diensten mensen de weg naar deze projecten of engagementen helpen vinden.

### c. Liturgie en gebed

Jezus roept zijn leerlingen om gestalte te geven aan hun relatie met God in gebed, liturgie en sacramenten. Het behoort tot de opdracht van een pastorale eenheid om de omstandigheden te creëren waarin gelovigen aan deze roeping kunnen voldoen. Dit houdt volgens Vaticanum II vooral in: mensen begeleiden naar de liturgie van de Kerk opdat ze bewust, actief en met vrucht eraan kunnen deelnemen. Daarnaast moet een pastorale eenheid op het liturgisch-sacramentele vlak het ‘alles-voor-allen-principe’ garanderen.

Centraal in het leven van een christen staat het sacrament van de eucharistie. Ieder lid van de katholieke gemeenschap is verwacht in de zondagse eucharistieviering. Dat de eucharistie vandaag niet vanzelfsprekend deze centrale plek krijgt in het leven van vele christengelovigen, stelt het team van de pastorale eenheid voor de uitdaging om werk te maken van een eucharistische ingesteldheid of spiritualiteit. Hoe kunnen wij houden van de eucharistie die Jezus ons heeft toevertrouwd? Hoe kunnen wij Jezus ontvangen zoals Hij zich in de eucharistie aan ons wil geven? Deze vraag richt zich eerst en vooral naar alle professionele en vrijwillige medewerkers in de pastorale eenheid. Vervolgens richt ze zich naar alle christengelovigen en geïnteresseerden. Geen vernieuwing in de Kerk maakt kans zonder eucharistische herbronning.

In een pastorale eenheid is er minstens één kerkgebouw (of hooguit twee), waarin wekelijks de zondagse eucharistie wordt gevierd, hetzij op zaterdagavond hetzij op zondagochtend, telkens op hetzelfde uur. In deze eucharistieviering klopt het liturgische hart van de pastorale eenheid. Het pastoraal beleid zal prioritair zorg dragen voor de liturgische en pastorale kwaliteit van deze viering. Hoe kan de zondagse eucharistieviering een levende ontmoeting met de Verrezen Heer worden: een ontmoeting die smaakt naar vreugde, verbondenheid en vertrouwen? Voor een gemeenschap die daarop inspeelt, zullen zowel oude als nieuwe gelovigen graag een paar kilometer verder rijden. De zondagskerk sluit niet uit dat ook op andere plekken in de pastorale eenheid een zondagse viering doorgaat, hetzij in een eucharistie, hetzij in een woorddienst, al dan niet met uitreiking van de communie. Wel zal het pastoraal beleid erover waken dat deze bijkomende vieringen geen afbreuk doen aan de eucharistie in de zondagskerk.

Voor al wie een verantwoordelijkheid dragen in de pastorale eenheid of voorgaan in liturgische diensten, is de eucharistie in de zondagskerk de eerste en belangrijkste viering. In deze viering beluisteren en ontvangen zij samen de Heer, de Goede Herder, in wiens dienst zij staan. Ook zij zijn immers – als eersten – uitgenodigd door de Heer aan de tafel van zijn Woord en zijn Brood. Daarnaast is het voor christengelovigen belangrijk te zien wat hun voorgangers voor de Heer en voor elkaar over hebben. In de zondagse eucharistie kunnen zij ervaren wat hun voorgangers bezielt en met el-

kaar verbindt. Het kan hun betrokkenheid op de geloofsgemeenschap alleen ten goede komen.

Gelovigen die zich verplaatsen naar de zondagskerk of naar een andere kerk in de buurt, omdat in hun parochiekerk geen zondagse eucharistieviering doorgaat, vragen terecht om een passende verwelkoming. Thuiskomen in een andere liturgische ruimte en in een andere eucharistische gemeenschap gaat niet vanzelf. De eucharistieviering van de toekomst vraagt om een nieuw soort gastvrijheid en gemeenschapsvorming. Ook daarvoor is het belangrijk dat pastores en teamleden op zondag samen de eucharistie vieren: om gelovigen en medewerkers uit verschillende geloofskernen persoonlijk te kunnen begroeten en verwelkomen. Een babbel of ontmoeting na de eucharistie kan daar best bij aansluiten.

Samen met de eucharistie behoren het doopsel en het vormsel tot de initiatiesacramenten. Terecht steken onze gemeenschappen veel energie in de voorbereiding van kinderen en ouders op deze vieringen. Het team van de pastorale eenheid is verantwoordelijk voor de planning van de voorbereidende diensten en van de sacramentele vieringen. Overigens staan de drie genoemde sacramenten niet los van elkaar. Ze volgen elkaar op en vormen een traject. Ze maken kinderen en ouders steeds verder - of opnieuw - vertrouwd met de Kerk en haar liturgie. In die zin bieden ze unieke kansen voor het groeipad dat gezinnen afleggen naar een meer bewuste, actieve en vruchtbare deelname aan het leven van de Kerk. De pastorale eenheid ondersteunt de lokale verantwoordelijken in hun opdracht om de kwaliteit van deze initiatie te optimaliseren.

Naast de eucharistieviering verdienen ook woorddiensten de nodige aandacht. Ze helpen de gelovigen om de Heer te eren en te danken, om hun dag te heiligen, om het Woord van God te beluisteren en te overwegen, om te bidden voor elkaar en voor de samenleving, om hun dagelijkse taak goed te vervullen en om hun band met de kerkgemeenschap te bewaren. Om de zondag te vieren wanneer er geen priester beschikbaar is, heeft het bisdom Antwerpen een orde van dienst uitgewerkt, in het kader van een woorddienst, al of niet met uitreiking van de communie.<sup>6</sup> Het is aangewezen dat voorgangers in gebedsdiensten daartoe de nodige vorming en begeleiding ontvangen. Het behoort tot de taak van het team van de pastorale eenheid om een goede spreiding van eucharistievieringen en gebedsdiensten te verzekeren.

Het team van de pastorale eenheid is verantwoordelijk – in overleg met de betrokken medewerkers - voor de programmering van het liturgische en sacramentele leven. Daartoe behoort onder meer de programmering van diensten als een huwelijk, een uitvaart en een zalving of zegening van zieken. Ook een geregeld aanbod van het sacrament van verzoening is noodzakelijk. Het team waakt erover dat deze diensten of sacramenten op een passende plaats en op een passend tijdstip kunnen doorgaan. Daarbij hoort een zo efficiënt mogelijke inzet van de beschikbare celebranten, voorgangers en medewerkers (zoals lectoren, acolieten, koren of organisten). Ook verzekert het team de correcte administratieve opvolging van elke liturgische of sacramentele viering. Van hun kant moeten de gelovigen met hun concrete vragen over liturgische diensten vlot terecht kunnen bij de juiste persoon of op het juiste adres. Een goede communicatie daarover is noodzakelijk.

Naast plaatsen voor liturgie zijn op het territorium van de pastorale eenheid voldoende plaatsen van gebed nodig. Naast kerken kan het gaan over kapellen of gebedsruimten in een instelling. In welke kerken of kapellen kunnen mensen tijdens de week terecht voor een moment van

---

<sup>6</sup> Johan BONNY, bisschop van Antwerpen, en de leden van de bisschopsraad van het bisdom Antwerpen, *De zondag vieren als geen priester beschikbaar is*, 2014.



bezinning, voor een stil gebed of voor het ontsteken van een kaarsje? Het team van de pastorale eenheid brengt in kaart waar mensen terecht kunnen voor devotie en persoonlijk gebed. Waar nodig, ondersteunt de pastorale eenheid concrete initiatieven op dit vlak.

De rol van de pastorale eenheid beperkt zich niet tot het opstellen van tabellen en het bijhouden van formulieren. Eerst en vooral bevordert zij de kwaliteit van het liturgisch leven. Waar vieringen doorgaan, waakt zij erover dat deze qua inhoud en stijl goed verzorgd zijn. Ze brengt sleutelfiguren samen voor uitwisseling, vorming en verdieping. Ze stemt lokale liturgische kwesties af op het diocesane beleid. Ze detecteert liturgische noden en kansen, en probeert die in een groeipad samen te brengen. Kortom: de pastorale eenheid speelt een cruciale rol in de kwalitatieve verbetering van het liturgische leven en de liturgische spiritualiteit in onze kerkgemeenschap.

#### d. Diaconie en solidariteit

Jezus laat geen dag voorbijgaan of Hij trekt zich het lot van mensen aan. Hij gaat aan geen enkele nood voorbij. *‘Armen en zieken, zondaars en wie uitgesloten waren heeft Hij van harte liefgehad; deelgenoot was Hij in alle menselijke nood’.*<sup>7</sup>

Bij liturgie en verkondiging hoort diaconie: barmhartigheid, dienstbaarheid, solidariteit, inzet voor vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping. *‘Allen die hun handen uitstrekken en om hulp schreeuwen vragen onze solidariteit. Het zijn onze broeders en zusters, geschapen en bemind door de ene hemelse Vader’.*<sup>8</sup> Een oprechte solidariteit met de armsten betekent bovendien dat we ons eigen koop- of consumptiegedrag in vraag durven stellen en keuzes maken die rekening houden met de draagkracht van de aarde.<sup>9</sup> Diaconie begint kleinschalig en deint breed uit. Ze begint bij de vraag *‘Wie is de mens die jij helpt?’*. Ze waaiert vervolgens uit over allerlei vormen van vrijwilligerswerk, verenigingsleven, samenwerkingsverbanden en professionele dienstverlening.

Het team van de pastorale eenheid draagt zorg voor de bevordering en de ondersteuning van de diaconie in de christelijke gemeenschap. Het zoekt naar concrete wegen om mensen in nood nabij te zijn. Het waakt erover dat het deelgebied ‘diaconie en solidariteit’ een evenwaardige plaats op de agenda van de pastorale eenheid krijgt als de andere deelgebieden. Vier vragenlijnen zullen daarbij regelmatig aan bod komen: zichtbaarheid geven, ondersteuning bieden, leemten aanvullen en vorming of ontmoetingskansen verzekeren.

Hoe kan de pastorale eenheid zichtbaarheid geven aan diverse vormen van diaconale inzet? Hoe kan ze de christelijke betekenis ervan benoemen of verhelderen? Zoveel persoonlijk engagement, zoveel inzet via een organisatie of in de brede samenleving blijft immers ongezien en ongekend. Vaak heeft men amper weet van de samenhang tussen diverse acties, zoals bijvoorbeeld *Koffiestop* van Broederlijk Delen en *Soep op de Stoep* van Welzijnszorg. Zichtbaarheid geven aan deze veelvormige inzet werkt inspirerend, ondersteunend en bemoedigend. Tegelijk zal het team van de pastorale eenheid de onderlinge afstemming tussen deze acties in de verschillende geloofskernen bevorderen.

<sup>7</sup> Altaarmissaal, prelatie bij eucharistisch gebed XI-c.

<sup>8</sup> *“Laten wij niet liefhebben met woorden maar met daden”*. Boodschap van paus Franciscus voor de eerste Werelddag voor de armen, 13 juni 2017.

<sup>9</sup> *“Populorum communio. Verbondenheid tussen volkeren”*. Pastorale brief van de bisschoppen van België ter gelegenheid van 50 jaar encycliek ‘Populorum progressio’ van paus Paulus VI. Verklaringen van de bisschoppen van België - Nieuwe reeks nr. 40, 2017.

Hoe kan de pastorale eenheid de werking ondersteunen van diverse diaconale groepen en initiatieven? Ondersteuning begint met kennismaking en nabijheid. Meer dan andere pastorale deelgebieden vraagt diaconie om ‘naar buiten te treden’. Diaconale initiatieven opereren meestal in de ‘periferie’ van de kerkgemeenschap en de samenleving. Het kansarme of gekwetste leven zit immers verscholen of weggeduwd achter de muren van onze welvaartsmaatschappij. Wie zich hiermee verbindt, ontwikkelt een nieuwe gevoeligheid, die leidt naar een nieuwe levenshouding. Of zoals paus Franciscus schrijft: *‘delen met de armen maakt het ons mogelijk het Evangelie in zijn diepste waarheid te begrijpen’*.<sup>10</sup>

Naast ondersteunen, gaat het team van de pastorale eenheid op zoek naar leemten in de diaconale kaart. Wanneer leemten zichtbaar worden, kan het team daarop inspelen door contacten te leggen, partnerschappen te onderzoeken of nieuwe medewerkers aan te spreken. Zo kan bijvoorbeeld een rouwwerking binnen de pastorale eenheid versterkt worden of opnieuw vorm krijgen. Het kan ook gaan over nieuwe noden. Door de steeds kortere opnametijd in ziekenhuizen, bijvoorbeeld, stijgt het aantal personen dat thuis pastoraal bezoek en ondersteuning wenst. Goede contacten tussen de pastorale eenheid en de ziekenhuispastor kunnen leiden tot het opzetten van een ‘ketenzorg’.

Tenslotte bekijkt de pastorale eenheid welke vormingsinitiatieven of ontmoetingskansen wenselijk zijn op het vlak van diaconie en solidariteit. Zo kan de pastorale eenheid de inzet van christenen voor een meer menswaardige samenleving versterken en bevorderen.

---

<sup>10</sup> Boodschap van paus Franciscus voor de eerste Werelddag voor de armen, 2017.

---

---

## 5. De opbouw van een pastorale eenheid

---

In deze tweede herwerkte uitgave willen we uitvoerig stilstaan bij de opbouw en de werking van een pastorale eenheid. Vooral de verhouding tussen het team van de pastorale eenheid, de inhoudelijke werkgroepen en de parochies of andere geloofskernen vraagt om verduidelijking.

### a. Het team van de pastorale eenheid

De verantwoordelijkheid voor de werking van een pastorale eenheid berust bij een team, dat het eigenlijke beleidsorgaan ervan vormt. Het team wordt benoemd door de bisschop, op voordracht van de bevoegde bisschoppelijk vicaris, voor een periode van zes jaar. Zowel gewijde bedienaren als leken gelovigen kunnen deel uitmaken van het team. Binnen het team oefenen de teamleden hun zending uit in een geest van gezamenlijk leiderschap, gefundeerd op de theologische verbondenheid tussen het gewijde priesterschap en het algemeen priesterschap van de gelovigen. Alle belangrijke beslissingen en bindende afspraken nemen zij samen. Teamleden kunnen geen solo-beslissingen nemen.

Het team van de pastorale eenheid bestaat uit minstens vijf leden, die ieder voor één of meerdere bijzondere deelgebieden zorg dragen, in overeenstemming met de opdrachten van de pastorale eenheid: 1. gemeenschapsopbouw, 2. verkondiging en catechese, 3. liturgie en gebed, 4. diaconie en solidariteit, 5. financieel en materieel beheer. Naast hun taak in het team vervullen de meeste teamleden ook een eigen pastorale opdracht op het terrein. Deze combinatie van persoonlijke en gemeenschappelijke taken is niet eenvoudig. Voor alle teamleden is het een opdracht om de juiste verbinding te bewaken tussen hun taak in het team en hun pastorale inzet op het terrein. Hun benoeming in het team is prioritair ten opzichte van hun pastorale opdracht op het terrein.

De leden van het team zijn geen afgevaardigden van de verschillende parochies of geloofskernen. Het zijn personen met de nodige kwaliteiten om leiding te geven en om de verantwoordelijkheid voor een deelgebied te dragen. Zowel individueel als samen moeten zij de pastorale eenheid op een passende en herkenbare wijze kunnen vertegenwoordigen. Ze moeten loyaal zijn tegenover de kerkgemeenschap en het diocesaan beleid. Ze mogen hun pastoraal mandaat niet combineren met een politiek mandaat. Afzonderlijke teamleden kunnen om grondige redenen aan de vicaris vragen om hun opdracht voortijdig te beëindigen. Om ernstige redenen kan de bisschop afzonderlijke teamleden van hun benoeming ontheffen.

De leider van het team moet eerst en vooral een bruggenbouwer zijn. Hij/zij moet een gemeenschappelijk gedragen beleid in de pastorale eenheid mogelijk maken. Daarom zal hij/zij erover waken dat allen hun eigen plaats vinden en tegelijk de verbondenheid onder elkaar bewaren. Daarom zal de teamleider normaal de taak op zich nemen van de gemeenschapsopbouw tussen de diverse parochies en andere geloofskernen binnen de pastorale eenheid. In functie van deze bekwaamheid zal hij/zij de taak van teamleider ontvangen.

---

De leiding van het team berust bij een gewijde bedienaar of bij een lekengelovige. Indien de leiding van het team wordt toevertrouwd aan een priester, fungeert deze tegelijk als canonieke pastoor voor heel de pastorale eenheid. Indien de leiding van het team wordt toevertrouwd aan een diaken of een lekengelovige, zal hij/zij daartoe benoemd worden in toepassing van can. 517 §2 van het Kerkelijk Wetboek. In dat geval zal de deken of een andere priester fungeren als de priester die *‘voorzien van de machten en bevoegdheden van een pastoor, leiding geeft aan de pastorale zorg’*, zoals voorzien in can. 517 §2 van het Kerkelijk Wetboek.

De bisschop staat ervoor in dat voor elke pastorale eenheid minstens één priester beschikbaar is. Het is mogelijk dat een priester de leiding van het team en de taak van canoniek pastoor op zich neemt. Het is ook mogelijk dat een priester deel uitmaakt van het team van de pastorale eenheid, zonder de leiding van het team of de taak van canoniek pastoor op zich te nemen. Binnen het team kan hij zich wijden aan taken die nauw met zijn priesterlijke bediening verbonden zijn of het best passen bij zijn leeftijd, vaardigheden en andere opdrachten in diocesaan verband. Het is ook mogelijk dat een priester, zonder zelf tot het team te behoren, een aantal diensten binnen de pastorale eenheid bewijst, op vraag van het team. Deze regeling moet priesters toelaten om zich te concentreren op de kern van hun zending, zonder de last van de organisatie en de coördinatie te moeten dragen. Deze regeling moet hun ook toelaten om met de nodige vrijheid beschikbaar te zijn voor individuele personen en hun spirituele vragen.

Lekengelovigen komen in aanmerking voor de leiding van een team indien ze over de nodige sociale vaardigheden, kerkelijke basishoudingen en pastorale vorming beschikken. Voor deze leidinggevende taak kunnen zich, naast lekengelovigen van ter plaatse, ook lekengelovigen aandienen die niet van ter plaatse zijn, maar in het territorium van de pastorale eenheid willen werken of zelfs gaan wonen. Lekengelovigen kunnen in deze taak een nieuwe roeping ontdekken en zich ervoor beschikbaar stellen. Ze kunnen de vereiste vorming ook in-service volgen of aanvullen.

De leden van het team volgen de vorming en de navorming die het bisdom voor hen inricht (onder meer via de diocesane vormingsdienst CCV, het vicariaat diocesane diensten, het vicariaat Antwerpen of Kempen, of de dekenaten). Deze vorming kan zowel handelen over het algemeen beleid als over bepaalde deelgebieden in het pastorale werk. Voor de teamleiders is een bijkomende kadervorming voorzien. Voor alle teamleden is deze vorming een onderdeel van hun taakomschrijving.

Het team van de pastorale eenheid staat niet alleen. Voor elk deelgebied (verkondiging en catechese, liturgie en gebed, diaconie en solidariteit, financieel en materieel beheer), laat het team zich bijstaan door een thematische werkgroep (zie hierna hoofdstuk 6). Om de betrokkenheid binnen de pastorale eenheid te vergroten, komen de leden van de werkgroepen best uit verschillende parochies of geloofskernen. Hun rol is echter niet om die parochie of geloofskern te vertegenwoordigen in de werkgroep. Hun belangstelling of bekwaamheid in het betreffende deelgebied moet vooropstaan. Een vlot contact tussen het team, de werkgroepen en de plaatselijke ‘trekkers en dragers’ is nodig voor een soepele samenwerking binnen de pastorale eenheid. Hieronder gaan we daarop nader in.

Afhankelijk van de plaatselijke situatie, zal het team bestaan uit zowel vrijwillige als bezoldigde medewerkers. Binnen het team maakt de bezoldiging echter geen onderscheid van bevoegdheid uit. Bezoldigde medewerkers uit de pastorale eenheid kunnen al of niet deel uitmaken van het

team van de pastorale eenheid. Bij de benoeming van het team zal met ieder teamlid een overeenkomst gemaakt worden over zijn/haar statuut en werkvoorwaarden. De leider van het team van de pastorale eenheid zal over de toepassing van deze overeenkomsten waken.

## **b. Het secretariaat van de pastorale eenheid**

De pastorale eenheid beschikt over een centraal secretariaat. Daar gebeuren alle administratieve verrichtingen die samengaan met de werking van de pastorale eenheid (onder meer: agenda, correspondentie, betalingen en boekhouding). Het secretariaat is het centrale aanspreekpunt waar mensen terecht kunnen met concrete vragen (zoals aanvraag van sacramenten, inschrijving voor eerste communie of vormsel, melden van een overlijden) of gewoon voor een gesprek. Het secretariaat is eveneens het centrale aanspreekpunt voor personen of diensten van buiten de Kerk (zoals de burgerlijke overheid of begrafenisondernemers). Het secretariaat kan eventueel beschikken over contactpersonen of werkpunten in de lokale parochies. In dat geval is een goed omschreven taakverdeling nodig tussen het centrale secretariaat en de lokale medewerkers.

Het team van de pastorale eenheid zal erover waken dat alle kerkelijke archieven op haar territorium goed worden beheerd. Het zal daarbij rekening houden met vroegere bepalingen over het deponeren van zowel oude als recente parochiearchieven. De vraag waar men parochiearchieven en parochieregisters het best kan bewaren, is niet eenvoudig te beantwoorden. De basisoptie is om parochiearchieven zo lang mogelijk ter plaatse te bewaren, zoals voorzien in het kerkelijk en het burgerlijk recht. Een team met vragen inzake archiefbeheer kan steeds het advies inwinnen van zijn begeleider, van het betrokken vicariaat of van de archivaris van het bisdom.

Het doopregister vraagt om een bijzondere zorg. Het heeft niet enkel historische waarde. Het is een levend register. Het wordt nog steeds aangevuld. Sinds 1 januari 2018 wordt elk doopsel in België ingeschreven in het doopregister van de parochiekerk waar het doopsel plaatsvindt. Waar bevindt zich het doopregister en wie zorgt ervoor? Het lijkt aangewezen om het doopregister bestendig te bewaren in de parochiekerk. Registers kunnen immers gemakkelijk verloren gaan of beschadigd raken, vooral wanneer iemand ze van de ene plek naar de andere moet meenemen. Zeker waar de parochie geen pastorie met inwonende pastoor meer heeft, berust het doopregister het best in de parochiekerk. Daar is het doopregister bovendien beschermd inzake privacy.

Recente registers blijven beter in de plaatselijke parochie, zolang die over een passende ruimte beschikt. Wanneer het centraal secretariaat van de pastorale eenheid gegevens nodig heeft uit een parochieregister, kan het een afschrift vragen, zoals dat nu gebeurt. In vele gevallen kan de communicatie tussen het centraal secretariaat en een plaatselijke parochie elektronisch gebeuren. Via de website van LICAP kan men formulieren voor diverse gelegenheden downloaden. Wat doen met parochiearchieven wanneer de parochie niet meer over een passende ruimte beschikt om die veilig en ordelijk te bewaren? Parochiearchieven van voor 1985 en registers waarvan de laatste notitie ouder is dan 100 jaar, kan men best in bewaring geven aan het Rijksarchief, in samenspraak met de archivaris van het bisdom. Wanneer een plaatselijke parochie niet meer in staat is om haar recente archieven veilig te bewaren, kan ze die overbrengen naar de archiefruimte van het centraal secretariaat. Hetzelfde geldt trouwens voor de archieven van samengevoegde parochies die niet meer over een eigen secretariaat of archiefruimte beschikken.

### c. De zondagskerk van de pastorale eenheid

Voor de zondagse eucharistieviering geven we de voorkeur aan het model van de zondagskerk. Dat betekent dat elke pastorale eenheid minstens één kerkgebouw heeft waarin wekelijks de zondagse eucharistie wordt gevierd, hetzij op zaterdagavond hetzij op zondagochtend, telkens op hetzelfde uur en met de best mogelijke liturgische afwerking. Om te maken dat zoveel mogelijk medewerkers en gelovigen aan de eucharistieviering in de zondagskerk kunnen deelnemen, zullen de overige eucharistievieringen en gebedsdiensten op een ander tijdstip doorgaan.

Welke kerk is het meest geschikt om zondagskerk te worden? Alle pastorale eenheden hebben met deze vraag te maken. Het is een delicate vraag. We zoeken naar de kerk die het best geschikt is om een mooie, verzorgde en aansprekende eucharistie te vieren. Dat is niet noodzakelijk de grootste of de kleinste kerk, de jongste of de oudste. Criteria om rekening mee te houden, zijn onder andere: een kerk waar gelovigen van verschillende parochies en andere geloofskernen zich thuis kunnen voelen, waar gelovigen van verschillende sociale of culturele achtergronden gastvrijheid ervaren, waar men mooi en verzorgd liturgie kan vieren zoals de Kerk het bedoelt, waar voldoende liturgische medewerkers aanwezig kunnen zijn (pastores, acolieten, lectoren, koor, muzikanten e.a.), waar voldoende ruimte is voor een grotere gemeenschap, voor een koor, voor een nevendienst of een catechesegeprek, alsook voor een ontmoeting of een koffie na de viering. Daarnaast zijn er technische criteria. De voorkeur gaat naar een kerk die vlot bereikbaar is (openbaar vervoer en/of parkeermogelijkheid), toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking, uitgerust met moderne sanitaire voorzieningen (toiletten voor personen met en zonder lichamelijke beperking, ruimte voor baby's of kleine kinderen), voorzien van een orgel of andere muziekinstrumenten van kwaliteit, afgestemd op ecologische en economische argumenten (zoals verwarming). Al deze criteria kunnen meespelen in de keuze van een zondagskerk.

---

## 6. Pastorale eenheid en thematische werkgroepen

---

Het team van de pastorale eenheid staat niet alleen. Het draait niet op zichzelf. Integendeel, het staat ten dienste van de medewerkers op het werkveld en is nauw met hen verbonden. Enerzijds is het team verbonden met thematische werkgroepen voor elk pastoraal deelgebied, anderzijds is het verbonden met de plaatselijke gemeenschappen en hun pastores. Zowel met de enen als met de anderen pleegt het team van de pastorale eenheid overleg. Over de verbinding met parochies en andere geloofskernen gaat het volgende hoofdstuk.

Het team laat zich bijstaan door een thematische werkgroep voor elk pastoraal deelgebied (verkondiging en catechese, liturgie en gebed, diaconie en solidariteit) alsook voor het financieel en materieel beheer. De leden van deze werkgroepen komen best uit verschillende parochies of geloofskernen. Hun bekwaamheid en betrokkenheid in het betreffende deelgebied moet vooropstaan. Het zijn personen die ter plekke ‘handen en voeten geven’ aan het betreffende deelgebied. Een vlotte samenwerking tussen het team van de pastorale eenheid en de leden van deze werkgroepen is voor iedereen bevorderlijk.

Hoe spelen het team van de pastorale eenheid en de werkgroepen op elkaar in? Hoe kunnen ze elkaar ondersteunen? De teamleden van de pastorale eenheid geven aan hun medewerkers in het werkveld de nodige ondersteuning opdat zij hun taak ter plaatse het best kunnen vervullen. Ze scheppen een platform waar deze medewerkers ideeën, werkmiddelen en ‘good practices’ met elkaar kunnen delen. Ze maken dat deze medewerkers zich ondersteund en aangemoedigd voelen in hun dagelijks engagement. Samen met hen kunnen ze nieuwe initiatieven ontwikkelen. Samen met hen kunnen ze ook bindende afspraken voorbereiden voor parochies en andere geloofskernen, en erover waken dat die passend worden uitgevoerd. Hierbij zal het team streven naar een goed evenwicht tussen ondersteunen en aansturen, tussen ‘subsidiariteit’ en ‘beleid voeren’. Dat alles vraagt om voldoende overleg tussen het team van de pastorale eenheid en de leden van de werkgroepen.

Deze werkgroepen en hun leden kunnen rekenen op begeleiding en ondersteuning. Elk jaar worden zij uitgenodigd op een of meerdere vormingsinitiatieven, per deelgebied. In deze vormingsbeurten kunnen gelijkaardige werkgroepen uit diverse pastorale eenheden van elkaar leren en hun planning op elkaar afstemmen. Die vorming komt verder nog ter sprake.

---

---

## 7. Pastorale eenheid en plaatselijke kerngroepen

---

Een pastorale eenheid is *'een kerkelijk verband van christelijke gemeenschappen dat binnen een bisdom duurzaam is opgericht op een territorium dat meerdere parochies en andere geloofskernen omvat. (...) In de pastorale eenheid is er een leidinggevend team, dat borg staat voor een gemeenschappelijke pastorale visie en aanpak'*.<sup>11</sup> Hoe verhoudt de pastorale eenheid zich tegenover parochies en andere geloofskernen op haar territorium? In wezen gaat het om een wisselwerking of om een tweerichtingsverkeer. Beide zijn op elkaar aangewezen en hebben bij elkaar te winnen.

### a. Wisselwerking

In elke parochie of andere geloofskern kan best een plaatselijke kerngroep (PKG) actief zijn. Immers, zonder kerngroep van bezielde en geëngageerde trekkers maakt een parochie of andere geloofskern weinig kansen. Hoewel deze kerngroep in een parochie geen onafhankelijk parochieteam meer is zoals vroeger, zet zij een aantal opdrachten van het vroegere parochieteam verder.

De kerngroep heeft een belangrijke taak als verbindingsschakel tussen de plaatselijke gemeenschap en de pastorale eenheid. Aan de ene kant vertegenwoordigt de kerngroep de plaatselijke gemeenschap. Ze kent de mensen van ter plaatse, hun gevoeligheden en behoeften, hun tradities en gewoonten, hun familiale en sociale relaties. Ze kent ook de sterktes en de zwaktes van het dorp, de wijk of de parochie. In verbondenheid met de pastorale eenheid biedt de kerngroep aan de plaatselijke gemeenschap zowel spirituele als materiële ondersteuning. Ze zorgt voor de nodige doorstroming en communicatie vanuit de plaatselijke gemeenschap naar het team van de pastorale eenheid. Aan de andere kant vertegenwoordigt de kerngroep ook de pastorale eenheid. Ze maakt dat het beleid van de pastorale eenheid kan landen in de plaatselijke gemeenschap. Ze zorgt ter plaatse voor een vlotte doorstroming en communicatie over de werking van de pastorale eenheid.

De omschakeling van een vroeger parochieteam naar een nieuwe plaatselijke kerngroep is niet eenvoudig. Ze vraagt om begeleiding en ondersteuning van zowel de huidige leden van de kerngroep, als van mogelijk nieuwe leden. Vooral de continuïteit ter plaatse is niet evident. Het is soms erg moeilijk om nieuwe en jongere kernleden te werven. We mogen deze uitdaging echter niet uit de weg gaan. Het behoort tot de zending van de Kerk om gelovigen aan te spreken op hun talenten en op hun verantwoordelijkheid. Als gedoopte en gevormde christenen zijn allen medeverantwoordelijk voor het plaatselijke gemeenschapsleven. Niet ieder kan alles, maar allen kunnen iets. Een zorgvuldige taakomschrijving is daarvoor nodig. Wat houdt ieders taak juist in? Hoeveel tijd kan en mag in deze taak gaan? Mogelijk nieuwe leden van de kerngroep - zeker jongere personen met een beroeps- en/of gezinsleven - vragen vooraf terecht om duidelijkheid op dat punt. Soms kunnen plaatselijke medewerkers met een lange staat van dienst nog even voortdoen, soms kunnen zij beter de weg vrijmaken voor nieuwe en jongere medewerkers.

---

<sup>11</sup> Zie hoger, hoofdstuk 3.

---



De voorbije jaren hebben geleerd dat een goede verhouding tussen het team van de pastorale eenheid en deze plaatselijke kerngroepen niet vanzelfsprekend is. Waarom? Omdat beide tegelijk nodig zijn: een sterk team voor de pastorale eenheid en sterke kerngroepen voor elke plaatselijke gemeenschap. Het is niet: het een of het ander. Of een sterke pastorale eenheid of sterke plaatselijke kerngroepen. We moeten voorbij de concurrentie en de zelfbescherming geraken. We hebben zowel schaalvergroting als schaalverfijning nodig. Waar beide –het team van de pastorale eenheid en de plaatselijke kerngroepen– hun rol vervullen en elkaar ondersteunen, daar heeft de gelovige gemeenschap een toekomst. Over deze wisselwerking gaan de volgende paragrafen.

## **b. Bijdrage van de kerngroepen aan de pastorale eenheid**

Een plaatselijke kerngroep is medeverantwoordelijk voor de realisatie van het project van de pastorale eenheid in een parochie of andere geloofskern. Dat vergt tijd, aandacht, vorming en vooral communicatie. Drie taken zijn weggelegd voor de plaatselijke kerngroepen: vernieuwen, verbinden en bemiddelen.

### ***Vernieuwen***

Een plaatselijke kerngroep heeft binnen de pastorale eenheid een bredere rol dan voorheen in de ‘eigen’ parochie of federatie. Zij denkt mee vanuit het geheel van de pastorale eenheid en draagt mee zorg voor alle naburige gemeenschappen. Meer dan vroeger heeft een plaatselijke kerngroep nood aan medewerkers die verbindingen kunnen maken ruimer dan oude grenzen. Deze verruiming vraagt om vernieuwing: zowel bij de huidige leden als bij de toekomstige leden van de kerngroep. In dezelfde lijn kan een kerngroep de gemeenschap helpen onderscheiden wat ter plaatse anders of beter kan, of wat beter niet meer ter plaatse zou gebeuren. Voor deze opdracht kan een plaatselijke kerngroep ondersteuning krijgen van het team, de werkgroepen en andere gemeenschappen in de pastorale eenheid.

### ***Verbinden***

Wie alles alleen wil doen, heeft nooit genoeg gedaan. Mogelijk nieuwe medewerkers schrikken meestal terug voor een onoverzichtelijke werklust of tijdsdruk. Die terechte schrik moet men voorkomen. Voor parochies en andere geloofskernen is de pastorale eenheid juist bedoeld als een weg naar vereenvoudiging, versobering en duurzaamheid. Goed omschreven taken binnen een ruimer geheel moeten niet leiden tot een zwaardere belasting in tijd en energie. Juist omgekeerd. Alleen door beter te verbinden kan de haalbaarheid vergroten. De pastorale eenheid staat voor een nieuw denkproces: van *‘wat we zelf doen, doen we beter’* naar *‘wat we samen doen, doen we beter’*, of ook van *‘doen we het wel goed?’* naar *‘doen wij wel het goede?’*

### ***Bemiddelen***

Een kerngroep speelt een bemiddelende rol tussen de plaatselijke gemeenschap en de pastorale eenheid. Zij is een verbindingsschakel tussen het beleid van de pastorale eenheid en het gemeenschapsleven ter plaatse, zowel inzake liturgie, verkondiging als diaconie. In dat kader zal de kerngroep ook de plaatselijke impact van de werking van de pastorale eenheid bespreken en evalueren met het team van de pastorale eenheid. Deze bemiddelende rol vraagt om gesprek, voorbereiding en samenwerking. Dat daarbij weerstanden naar boven komen is normaal. Samenwerking in een breder verband is een zaak van geven en nemen, van loslaten en ontvangen. Voor leden van een plaatselijke kerngroep is dit een eerste vereiste: dat ze tot deze ‘dienst van de bemiddeling’ in staat zijn.

### c. Bijdrage van de pastorale eenheid aan de kerngroepen

Het team van de pastorale eenheid geeft aan de plaatselijke kerngroepen een bredere inbedding en een grotere ademruimte. Het team bevrijdt hen van het gevoel van *'we staan er alleen voor'* of van *'alleen halen we het niet meer'*. De pastorale eenheid draagt ertoe bij dat het plaatselijke gemeenschapsleven kan doorgaan op de maat van de plaatselijke medewerkers en van hun mogelijkheden. De pastorale eenheid legt het plaatselijke gemeenschapsleven niet stil, wel integendeel. Ze zorgt juist voor duurzaamheid door een kleinere groep te laten functioneren binnen een groter verband. Drie taken zijn weggelegd voor het team van de pastorale eenheid: netwerken, bevestigen en de *'eenheid in verscheidenheid'* bewaken.

#### ***Netwerken***

Een vlotte en aangename samenwerking vraagt van het team van de pastorale eenheid om een aandachtige, respectvolle en toekomstgerichte communicatie met de plaatselijke kerngroepen. Het team moet de mogelijkheden en de beperktheden van de plaatselijke kerngroepen kennen. Het moet ermee rekening houden in welke taak of opdracht, in welke verbinding of omkadering de leden van een plaatselijke kerngroep zich het beste kunnen ontplooien.

#### ***Bevestigen***

Het team van de pastorale eenheid bevestigt de plaatselijke kerngroepen in hun bezieling en werking. Het geeft ondersteuning bij de samenstelling van de kerngroep, houdt er nauw contact mee en volgt de werking ervan op. Het motiveert de medewerkers om datgene te blijven doen wat ter plaatse mogelijk en zinvol is.

#### ***Eenheid in verscheidenheid bewaken***

Het team van de pastorale eenheid werkt aan *'eenheid in verscheidenheid'*. Een kerngroep is geen plaatselijk secretariaat van de pastorale eenheid, evenmin als de pastorale eenheid slechts een overkoepelend administratief of bestuurlijk bureau zou zijn. Plaatselijke kerngroepen zijn actief en aanspreekbaar in hun eigen gemeenschap, terwijl de pastorale eenheid de kerkelijke verbondenheid onder hen waarborgt.

---

## 8. Ondersteuning door de diocesane diensten

---

**D**e medewerkers van het bisschopshuis, van het vicariaat diocesane diensten, alsook van de vicariaten Kempen en Antwerpen staan ten dienste van de pastorale eenheden en wat zij nodig hebben om hun zending te vervullen. Zij bieden ondersteuning op drie gebieden: inhoud, coördinatie en administratie.

### *Inhoud*

- tweemaal per jaar voorzien medewerkers van het bisdom een vorming voor de leden van het team en de werkgroepen per deelgebied;
- driemaal per jaar voorzien medewerkers van het bisdom een werkbegeleiding per deelgebied voor de leden van het team. Het vicariaat Kempen organiseert deze drie sessies per dekenaat. Het vicariaat Antwerpen organiseert ze eenmaal voor het gehele vicariaat.

### *Coördinatie*

- jaarlijks organiseren de medewerkers van het bisdom een uitwisselingsplatform per deelgebied;
- regelmatig organiseren medewerkers van het bisdom vormingen inzake goed pastoraal leiderschap (vergadertechnieken, gesprekstechnieken, opzetten van evenementen, .....).

### *Administratie*

- zoals de medewerkers van de dekenale vzw's geven ook de medewerkers van de private stichtingen vicariaat Kempen en vicariaat Antwerpen jaarlijks een geactualiseerde uitleg over de werking en de resultaten van deze stichtingen; uitgenodigd zijn de verantwoordelijken financieel en materieel beheer van de pastorale eenheden, alsook alle vrijwillige medewerkers die een verantwoordelijkheid in dit verband dragen;
  - leden van werkgroepen en plaatselijke kerngroepen kunnen zich voor hulp of advies in de eerste plaats richten tot de verantwoordelijke financieel en materieel beheer van hun pastorale eenheid; indien nodig kan deze een beroep doen op verdere ondersteuning door de verantwoordelijken van de respectievelijke stichting of dekenale vzw, die op hun beurt het diocesaan economaat kunnen inschakelen.
-

---

## 9. Financieel en materieel beheer in de pastorale eenheid

---

Een pastorale eenheid gaat in eerste instantie voor de opbouw en de zending van een levende geloofsgemeenschap. Om deze doelstelling te bereiken zijn financiële en materiële middelen nodig. Van oudsher hebben christelijke gemeenschappen (parochies, religieuze congregaties, diens-ten en bewegingen) deze middelen bijeengebracht met hard werken, zuinig gebruik en zorgvuldig beheer. Door historische omstandigheden beschikken niet alle gemeenschappen over evenredige financiële en materiële middelen. De Belgische bisschoppen publiceerden op 6 april 2017 een *'Charter van goed kerkelijk beheer'*.<sup>12</sup> De bepalingen van dat charter zijn integraal van toepassing op het financieel en materieel beheer van kerkelijke goederen, ook in de context van een pastorale eenheid.

Drie zorgen staan voorop wanneer het gaat over een verantwoord en toekomstgericht beheer van kerkelijke goederen. (1) Het grootste deel van alle kerkelijke financiële en materiële middelen is decennia geleden opgebouwd, toen de kerkgemeenschap in volle expansie was. Deze binding aan historisch verankerde gemeenschappen en belangen mag echter niet verhinderen dat de betrokken middelen blijven dienen voor de zending van de kerkgemeenschap als geheel. Zo mogen middelen uit het verleden niet enkel dienen voor het onderhoud of de restauratie van gebouwen. Ze moeten kunnen dienen voor de levende kerkgemeenschap en haar zending vandaag. (2) De meeste kerkelijke financiële en materiële middelen zijn verbonden met een welbepaalde parochie of gemeente, die groot of klein kan zijn, rijk of arm. Die ongelijke verdeling heeft historische redenen. Alleen leeft en werkt de Kerk vandaag niet meer op de schaal van deze afzonderlijke historische gemeenschappen. Kerkelijke middelen moeten geen weerspiegeling blijven van oude structuren en opdrachten in de Kerk. Ze moeten veeleer ertoe bijdragen dat de Kerk haar opdracht in onze huidige samenleving kan voortzetten en vernieuwen. (3) Het beheer van kerkelijke middelen moet aan een dubbele norm beantwoorden: aan het kerkelijk recht en aan het burgerlijk recht. Uiteraard moet de kerkelijke overheid erover waken dat al wie kerkelijke goederen beheert, nauwkeurig de burgerlijke wetgeving naleeft. Tegelijk moet de kerkelijke overheid erover waken dat al wie kerkelijke goederen beheert even nauwkeurig de regels van het kerkelijk recht naleeft. Financiële en materiële middelen van de kerkgemeenschap moeten blijven dienen voor de kerkgemeenschap en haar zending.

Binnen het team van de pastorale eenheid is een teamlid verantwoordelijk voor het financieel en materieel beheer van de pastorale eenheid. Dat teamlid staat er echter niet alleen voor. Naar analogie met wat het Kerkelijk Wetboek in can. 537 voorziet voor de parochies, beschikt ook de pastorale eenheid over een economische werkgroep, die samen met de financiële verantwoordelijken van de betrokken parochies instaat voor een toekomstgericht beheer van de beschikbare financiële en materiële middelen. Ook deze economische werkgroep staat er niet alleen voor. Voor de nodige ondersteuning kan zij rekenen op de vertegenwoordigers van de rechtspersoon waarin hun financiële en materiële middelen zijn ondergebracht.

In 2005 werden de financiële en materiële middelen van alle afzonderlijke parochies uit het bisdom Antwerpen zoveel als mogelijk ondergebracht in dekenale vzw's. Sindsdien is het pas-

---

<sup>12</sup> Bisschoppenconferentie van België, *Charter van goed kerkelijk beheer*, Licap, 2017.

torale landschap in ons bisdom verder gewijzigd, enerzijds door de oprichting van het vicariaat Antwerpen en het vicariaat Kempen, anderzijds door de oprichting van pastorale eenheden. Tegelijk is een nauwgezet en competent beheer van kerkelijke goederen er niet eenvoudiger op geworden. In tal van kleinere of oudere gemeenschappen is de continuïteit van het financieel beheer niet langer verzekerd. Het is niet evident om vrijwilligers te enthousiasmeren en te engageren voor kerkelijke beheerstaken in een wettelijk kader met steeds grotere verplichtingen. Toch moet het beheer van deze kerkelijke goederen op een correcte manier doorgaan en aan de opgelegde verplichtingen beantwoorden. Na grondige afweging heeft het bisdom Antwerpen ervoor gekozen om het beheer van de financiële en materiële middelen van alle afzonderlijke parochies en pastorale eenheden te organiseren via de rechtsfiguur van een private stichting. Zowel voor vicariaat Antwerpen als voor vicariaat Kempen werden bij notariële akte zulke private stichtingen opgericht.

Het doel van beide stichtingen is meervoudig. Vooreerst willen we een kader aanbieden om nog professioneler en efficiënter met onze financiële en materiële middelen te kunnen werken, bijvoorbeeld door de inschakeling of samenwerking met experts. Vervolgens willen we garanderen dat kerkelijke middelen op lange termijn blijven dienen voor hun eigenlijke doelstelling, namelijk voor de opbouw en de werking van de kerkgemeenschap. Tenslotte willen we verzekeren dat deze middelen beheerd worden conform de regels van het Kerkelijk Wetboek (can. 537, 1276 en 1279) en het Charter van goed kerkelijk beheer van de Belgische bisschoppen, met respect voor het canoniek statuut van de betrokken kerkelijke instellingen.

In een overgangperiode zullen beide rechtsvormen, de dekenale vzw en de private stichting, nog naast elkaar bestaan. Afhankelijk van de plaatselijke situatie zal het teamlid dat instaat voor het financieel en materieel beheer van de pastorale eenheid samenwerken met ofwel de secretaris(sen) van de betrokken dekenale vzw('s) ofwel de vertegenwoordigers van de betrokken stichting. Vanuit het bisdom of het vicariaat zal het verantwoordelijke teamlid daarover de nodige informatie en ondersteuning ontvangen.

Een pastorale eenheid voert haar financieel en materieel beleid binnen het bredere kader van een dekenale vzw of van een private stichting. De leden van de pastorale eenheid onderschrijven daarom de statuten en het huishoudelijk reglement van hetzij de dekenale vzw, hetzij de private stichting. Uiteraard dient elke pastorale eenheid een gezond financieel beleid te voeren. Op jaarbasis mogen de uitgaven de inkomsten niet overschrijden. Om dat te verzekeren moeten pastorale eenheden jaarlijks een begroting voorleggen aan het bestuursorgaan van hun dekenale vzw of stichting. Omdat hun begroting te maken heeft met pastorale activiteiten waarvoor de dekenale vzw of de stichting niet rechtstreeks bevoegd zijn, zal de pastorale eenheid haar begroting ook voorleggen aan het betrokken vicariaat.

Een pastorale eenheid heeft voor haar werking voldoende financiële middelen nodig. Deze financiële middelen moeten verzekerd zijn via duidelijke afspraken en verankerd in een meerjarenplan. Het teamlid verantwoordelijk voor financiën kan niet chronisch tot de bedelstaf veroordeeld worden. Bij de oprichting van een pastorale eenheid worden alle middelen van de vroegere federatie(s) in de pastorale eenheid ingebracht. Ook draagt elke parochie solidair tot de nodige werkmiddelen bij. Deze financiële solidariteit heeft tegelijk een grote symbolische betekenis. Ze getuigt van de bereidheid van allen om aan een gemeenschappelijk pastoraal project te werken, over oude psychologische en sociologische grenzen heen.

De pastorale eenheid van haar kant ondersteunt de parochies bij het nakomen van hun financiële verplichtingen. Ze helpt de parochies bij de opmaak van een sluitende begroting en houdt toezicht op het beheer van hun financiële en materiële middelen, in overleg met vertegenwoordigers van de dekenale vzw of de private stichting. Ze neemt het voortouw in het uitwerken van gemeenschappelijke initiatieven die leiden tot schaalvoordelen voor alle betrokken partijen. Ook stimuleert zij nieuwe vormen van onderlinge samenwerking tussen parochies, zodat deze hun medewerkers en middelen optimaal kunnen inzetten.

De pastorale eenheid ziet er eveneens op toe dat de eigenheid van zowel de parochie als de kerkfabriek (of het centraal kerkbestuur) gerespecteerd blijft. In de lokale werking van een parochie vervaagt soms de grens tussen enerzijds de kerkfabriek (of het centraal kerkbestuur) en anderzijds de parochie, meer bepaald inzake het beheer van kerkelijk patrimonium. Voor beide –kerkfabriek en parochie- gelden dezelfde economische en financiële wetmatigheden. Tegelijk gaat het om twee verschillende juridische entiteiten en patrimoniea.

De kerkfabriek is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid, geleid door een kerkraad. De organisatie en de werking van een kerkfabriek, inbegrepen de regels voor het beheer van patrimonium, zijn vastgelegd in het Vlaamse erediensdecreet van 7 mei 2004. Het decreet verduidelijkt de opdracht van een kerkfabriek: de zorg voor de materiële voorwaarden die de uitvoering van de eredienst en het behoud van de waardigheid ervan mogelijk maken, het onderhoud en de bewaring van de kerk of kerken van de parochie en het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de kerkfabriek, of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de parochie.

De parochie is een kerkelijke instelling, die valt onder de regels van het Kerkelijk Wetboek. Zij heeft een eigen kerkrechtelijk statuut, dat verwijst naar de bisschop en het diocesaan beleid. Op burgerlijk vlak behoort zij tot een dekenale vzw of een private stichting. Binnen dat kader moet zij de nodige inkomsten vergaren om de kosten te dragen, verbonden aan haar pastorale activiteiten en initiatieven.

Kortom: een kerkfabriek en een parochie hebben wezenlijk verschillende bevoegdheden en opdrachten. Ze hebben een ander burgerrechtelijk en kerkrechtelijk statuut, gebaseerd op hun verschillende bestaansredenen of doel. Het team van de pastorale eenheid heeft als opdracht deze grens te bewaken. Tegelijk hebben een kerkfabriek en een parochie alles te winnen met een vlotte samenwerking en een goede communicatie. Allen – kerkbestuur, centraal kerkbestuur, parochie, pastorale eenheid – staan voor dezelfde uitdaging: om samen te werken aan een levende en toekomstgerichte kerkgemeenschap. Samen hebben ze wat daarvoor nodig is: de mensen en de middelen.

---

## 10. Een open verhaal

---

**I**n het boek *Handelingen van de Apostelen* lezen we hoe Petrus en Johannes een man ontmoeten die verlamd is sinds zijn geboorte. Hij vraagt hun om een aalmoes. Maar dat kan Petrus hem niet geven. Wat kan Petrus wel voor hem doen? Dit is zijn antwoord: *‘Zilver en goud bezit ik niet, maar wat ik heb, dat geef ik u: in naam van Jezus Christus de Nazoreër, kom overeind en loop. Hij pakte hem bij de hand en hielp hem overeind’* (Hnd 3, 6-7). Het is herkenbaar. Het gaat ook over ons. Toverformules of mirakeloplossingen hebben we niet. We kunnen geen oplossingen afkopen. We staan zelf op wankelende benen. We hebben slechts *‘de naam van Jezus Christus’* om verlamde mensen en een verlamde kerkgemeenschap overeind te helpen. Dat *‘de naam van Jezus Christus’* tot wonderen in staat is: dat is de kans die we wagen. Dank aan allen die daarin willen meestappen.

---







## Colofon

© 2019 Bisdom Antwerpen  
Schoenmarkt 2, 2000 Antwerpen

Tekst: + Johan Bonny, Bisschop van Antwerpen  
Vormgeving: Erik Desombere  
Druk: Halewijn nv, Antwerpen

Illustratie cover: Luc Blomme, ° Oostende 1942

*Behaalde het diploma van onderwijzer aan de Sint-Thomasnormaalschool te Brussel en eindigde zijn actieve loopbaan als schooldirecteur van de Vrije Basisschool te Zandvoorde-Oostende. Volgde nooit een speciale kunstopleiding of academie, maar heeft van kindsbeen af altijd graag getekend en geschilderd. Stond sterk onder de invloed van Permeke en het expressionisme. Vond zijn inspiratie vaak in het boeren- en vissersleven, maar schilderde ook tal van andere onderwerpen en portretten. Naast boeren en vissers duiken ook geregeld Bijbelse thema's op in zijn werk. Het getuigt van de kracht van zijn geloof (uit "Braambos"). Het werk van Luc Blomme is direct, eenvoudig en toegankelijk voor veel mensen. Dat is op zichzelf al een grote verdienste, want de Blijde Boodschap is voor iedereen bedoeld. Wellicht heeft Luc Blomme deze verdienste omdat hijzelf dicht bij het volk, dicht bij lief en leed in het leven en dicht bij de Blijde Boodschap staat. Zijn schilderijen hebben een hoge liturgische en geloofsverkondigende waarde. En dat is vrij zeldzaam in onze tijd.*

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, op elektronische of welke andere wijze ook zonder voorafgaandelijke, schriftelijke toestemming van de uitgever.



